

OD REDAKTORA NAUKOWEGO

Współczesne społeczeństwo polskie ulega nieustannym przemianom. Wraz ze społeczeństwem zmienia się rodzina – jej struktura, wielkość, relacje wewnątrzrodzinne, pozycje członków rodziny, role małżeńsko-rodzinne, także jej społeczne postrzeganie. Na przeobrażenia rodziny wskazują badania socjologiczne, które jednocześnie nie przekreślają znaczenia małżeństwa i rodziny. „Dyskusja na temat charakteru zmian, nadania im ocen i określenia konsekwencji dla rodziny trwa od dłuższego czasu. Jedni badacze nagłaśniają sprawę kryzysu rodziny czy wręcz jej zaniku, inni mówią o procesie przemian”¹. Do obserwowanych trendów przemian rodziny XX wieku zalicza się przejście: od rodziny dużej (wielopokoleniowej) do rodziny małej; od rodziny biologicznie zdeterminowanej do rodziny planowanej; od rodziny produkcyjnej do rodziny nieprodukcyjnej; od rodziny patriarchalnej do rodziny egalitarnej; od rodziny „otwartej” do rodziny „zamkniętej”². Mimo występujących zmian rodzina nadal jest zasadniczym elementem budowania osobowej i społecznej tożsamości, jest miejscem przekazywania wartości, norm i wzorów zachowań, wreszcie jest akceptowana przez większość Polaków jako podstawowa wartość ich codziennego życia³. Stąd też wybór problematyki niniejszego tomu, który stawia sobie za cel próbę opisu kształtu i kondycji polskiej rodziny. Podejmowane w ramach przyjętej tematyki kwestie dotyczą różnych aspektów życia rodzinnego (dzietności, migracji, tożsamości, kohabitacji, rozwodów), a także działań podmiotów odpowiedzialnych za funkcjonowanie i wspieranie rodzin.

¹ A. Kwak, *Od i do małżeństwa i rodziny: „czas” rodziny – „czas” jednostki*, w: *Wielość spojrzeń na małżeństwo i rodzinę*, red. A. Kwak, M. Bieńko, Warszawa: Wyd. UW 2012, s. 48.

² Z. Tyzka, *Z metodologii badań socjologicznych nad rodziną*, Bydgoszcz: Redakcja Wydawnictw Pozaprasowych „Pomorze” 1988, s. 178-186.

³ Zob. *Rodzina – jej współczesne rozumienie i znaczenie*, Komunikat CBOS, Warszawa 2013.

Tom rozpoczyna tekst Marii Świątkiewicz-Mośny, dotyczący kwestii definiowania własnej tożsamości przez młodzież. Rodzina w tym procesie pełni znaczącą rolę. Autorka na podstawie własnych badań próbuje odpowiedzieć na pytanie: jak często respondenci zapytani, „kim jesteś?“, definiują siebie poprzez odgrywane w rodzinie role społeczne? Czy rodzina kojarzy się badanym z tożsamością? Są to ważne pytania, stawiane młodym ludziom u progu dorosłości.

Temat ten uzupełnia Mirosław Rewera, omawiając kwestię postrzegania przez młodzież osób znaczących z najbliższej przestrzeni społecznej, mianowicie środowiska rodzinnego (rodziców i rodzeństwa) oraz rówieśników (grupy koleżeńskiej). Odwołując się do badań stwierdza, że są oni osobami znaczącymi, dają młodym ludziom wsparcie emocjonalne, tworzą środowisko, na którym mogą polegać w zmaganiu się z problemami, wyborami czy decyzjami życiowymi.

Znaczenie środowiska rodzinnego podkreśla również Anna Krasnodębska, opisując proces przystosowania się dzieci migrantów z Polski do nowego środowiska szkolnego. Bazując na badaniach przeprowadzonych w Norwegii, omawia sposób przygotowania dzieci do emigracji, uczucia towarzyszące tejże migracji, ponadto relacje dzieci z nieznanym środowiskiem szkolnym. Autorka konkluduje, iż większość badanych dzieci odnalazła się w nowej rzeczywistości, a sprzyjały temu otwartość nauczycieli i uczniów oraz wsparcie rodziców. Rodzina zatem stanowi podstawowe środowisko wychowawcze i źródło odniesienia dla wszystkich jej członków.

Obecnie obserwuje się jednakże wzrost znaczenia alternatywnych form życia małżeńsko-rodzinnego. Jedną z tych form – kohabitację – omawia Dorota Gizicka. Przedstawia definicje zjawiska, skalę występowania w Polsce oraz odbiór społeczny. Odwołując się do badań socjologicznych, prezentuje także społeczną definicję rodziny. Dokonuje tego w kontekście zmian zachodzących w rozumieniu rodziny.

Owe zmiany, dokonujące się współcześnie, odnoszą się również (a w zasadzie głównie) do kondycji demograficznej polskiej rodziny. Dane statystyczne wskazują na malejący współczynnik dzietności ogólnej, na brak prostej zastępowalności pokoleń, co z kolei wskazuje na postępujący proces starzenia się społeczeństwa polskiego. Jest to bardzo niekorzystna sytuacja z punktu widzenia niemal wszystkich obszarów społeczeństwa i polityk publicznych. Dlatego też znaczenia nabiera polityka rodzinna, która – właściwie prowadzona – może przeciwdziałać negatywnym trendom demograficznym. Wybrane działania polityki rodzinnej, w odniesieniu do sytuacji demograficznej

Polski, omawia Małgorzata Szyszka. Przedstawia propozycje działań, które mogą przyczynić się do kreowania pożądaných trendów demograficznych.

Problematykę pomocy rodzinom podejmuje także Anna Obiegło. Przedstawia założenia i uregulowania Wspólnoty Europejskiej w zakresie polityki rodzinnej, zdrowotnej oraz ochrony zdrowia. Odwołując się do materiałów źródłowych omawia wspólnotową politykę społeczną. Autorka stwierdza, iż zainteresowanie kwestiami społecznymi Wspólnoty Europejskiej zwiększa się od lat 90. XX wieku. Podtrzymując zasadę poszanowania dla autonomii państw członkowskich w kreowaniu polityki społecznej dotyczącej wspierania rodziny, edukacji czy ochrony zdrowia, Wspólnota wyznacza ogólne standardy w celu rozwiązywania problemów wspólnych dla wszystkich państw członkowskich. Tym samym wzmocniła znaczenie i rolę wspólnotowej polityki społecznej.

Tom zamyka tekst Pawła Rydzewskiego, dotyczący wykorzystania wywiadów i technik ankietowych w socjologicznych badaniach rozwodów. Autor, odwołując się do założeń metodologicznych, odpowiada na pytanie: jakie rodzaje metod i technik badawczych są najczęściej wykorzystywane w socjologicznych badaniach rozwodów? Podstawą analizy są artykuły opublikowane w renomowanych socjologicznych czasopismach amerykańskich. Ta szeroka baza źródłowa pozwala autorowi na stawianie wniosków i konkluzji.

Zróżnicowana problematyka poruszana w tomie nie wyczerpuje zakresu kwestii i dylematów związanych z postrzeganiem i funkcjonowaniem rodziny. Stanowi jedynie wycinek „rzeczywistości rodzinnej”, ulegającej zmianom i wpływom różnych czynników. Z pewnością jednak może stanowić ciekawy materiał dla osób interesujących się rodziną, umożliwiając śledzenie jej przeobrażeń.

Małgorzata Szyszka